

Психологія

УДК 159.9

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ПОЛЯ ІНТЕРСУБ'ЄКТИВНОСТІ

О. А. Донченко

Інститут соціальної та політичної психології НАПН України; м. Київ

Інтерсуб'єктивність ми розуміємо як структуру індивідуального психофракталу, в якій його Я дотикається до всього значущого зовнішнього. В сучасній аналітичній психології (Р. Столороу, Б. Брандшафт, Дж. Атвуд та ін) інтерсуб'єктивність вивчають в ролі інтерсуб'єктивного поля як центрального пояснювального конструкта в психоаналітичній теорії і практиці. В статті ми розглядаємо значущі аспекти сучасної психокультури.

Ключові слова: *особистість, психологічна культура, інтерсуб'єктивне поле, мислення, психофрактал.*

Більшість тямущих людей усвідомлює складність суспільно-політичної ситуації в Україні та з жахом стежить за негативними процесами, які продовжують її погіршувати: падінням суспільної моралі, ростом пасивності громадян, поглибленням майнової, освітньої та владної нерівності, наростанням апатії й озлобленості широкого загалу. Влада дедалі більше віддаляється від українського народу, намагаючись перетворити його на аморфну біомасу, неспроможну до усвідомлення власних інтересів та здійснення осмислених кроків задля їхнього захисту.

Метою цієї публікації є привернення уваги до проблеми формування *нетрадиційних аспектів психологічної культури особистості.*

Життя кожної людини занадто складне, щоб будь-яка порада, особливо у вигляді складної книжки, зразу ж стала дійовою і корисною. Повсякденна реальність складається так, що напрацьовані людством психологічні прийоми виходу зі скрутного становища самі, начебто на замовлення, «вистрибують» на допомогу людині. Причому творчо й неочікувано спрацьовують саме ті інтуїції, котрі, як пазли, точно і спритно виконують своє призначення. Іноді здається: що менш освіченою і «начитаною» є людина, то правильніше вона діє в кожній складній і неоднозначній ситуації, то унікальнішими є її вчинки і думки. Але саме ця уні-

кальність людини часто дратує керівника, вчителя, управлінця будь-якого рівня, який не знає, що з нею робити, як на неї реагувати, як її розцінювати. Сучасність потребує управлінців нового покоління, які здатні розібратися не тільки зі своїми підлеглими, а й собі дати адекватну оцінку. А це вимагає відповідної психологічної підготовки керівних кадрів, в якій одним із важливих складників є *архетиповий менеджмент*.

Психологічна культура (ПК) як перший чинник ефективного управління, самоуправління та співробітництва, формування інтер'єктивного поля ефективного життя загалом.

Зрозуміло, чим відрізняється управління від співробітництва: перше відбувається за схемою суб'єкт – об'єкт (S–O), друге – за схемою S–S. Самоуправління потребує третього, доповнювального алгоритму, а саме O–S, тобто визнання і врахування впливу об'єктивної і колективної психіки. Зрозуміло також і не потребує зайвих доведень положення про те, що друга схема потребує іншого соціально-психологічного поля взаємин, стосунків, відносин. У центрі цього поля опиняється проблема психологічної культури суб'єктів співробітництва. Сучасний соціально-економічний розвиток нашого суспільства і людства потребує спеціалістів з новим світоглядом, який би відповідав рівневі сучасних наук.

Про зростання ролі людського чинника у всіх сферах суспільного життя сьогодні не говорить хіба що ледачий. А тому розширення психологічних уявлень про цей чинник є першочерговим соціальним завданням. ПК – це комплексне поняття і явище, що включає знання людини про основні чинники, закони розвитку внутрішнього світу і засоби психологічного коригування і самокоригування.

Рівень ПК соціально обумовлений і залежить від системи суспільних цінностей, громадської думки і доступності інформації. В суспільстві, де домінують деспотизм, диктат, тоталітарний режим, ПК у масовому масштабі, як правило, не розвивається, немає підтримки засобів масової інформації, оскільки в ній (ПК) закладено внутрішній протест людини щодо маніпулювання її внутрішнім світом. ПК – це розвинені уявлення людей про природу індивідуальної, групової і колективної психіки, можливості її регулювання та розвитку. З певною натяжкою можна сказати, що сьогодні ПК є предметом психокультурології – міждисциплінарної науки, яка тісно пов'язана з культурологією, психологією, етнологією, антропологією і соціологією. Взагалі сьогодні існує багато проблем у просторі психологічної інформації: розрив між академічною психологією, практикою, освітою і масовою психологічною культурою. Втрачається взаєморозуміння між представниками різних психологічних шкіл і різними рівнями прикладної психології. Виникла потреба в міжпредметних трансляторах, перекладачах знань. Ще одна проблема, що існує на масовому рівні, – це формування американського зразка ПК, в якій домінує екстравертна установка свідомості. Людина лише інколи замислюється про відмінність своєї суб'єктивної реальності від об'єктивних кар-

тинок життя. Для порівняння людина з Індії орієнтована перш за все на взаємодію з власною суб'єктивною реальністю. Український психологічний простір сьогодні є хаотичним і внутрішньо конфліктним. Інтроверта українська ментальність увійшла в деструктивний конфлікт з американськими екстравертними установками. З'явився новий феномен ХХ ст. – поп-творчість (поп-педагогіка, поп-психологія, поп-література, психологізовані кіно- і телефільми тощо), в якій педагоги, психологи, психоаналітики і психотерапевти виступають у головних ролях, примітивізуючи психологічну реальність, зводячи її до простої азбуки поведінки. Наукові терміни «екстраверт», «артист», «тривожність», «інтелект», «комплекс неповноцінності», «сублімація», «інсайт» та ін. ввійшли в словник повсякдення. Поп-психологія обіцяє все й відразу ж (групи зустрічей, клуби спілкування, психологічне тестування, яке стало майже тим самим, що термометр). Інтернет переповнений азбуками НЛП і психоаналізу. ПК почала свій розбіг саме з цих «азбучних істин», в яких легко орієнтуватися, знаходити винуватців, тих, хто тебе любить або ні, хоче тебе слухати або не хоче і т. д.

Та саме для сучасного світу характерними стали такі психологічні стани, як депресії (дедалі частіше з суїцидальним компонентом), апатії, підліткові суїциди, тривожності, агресії всіх типів, втрата сенсу життя тощо. Сучасна українська людина ще більше, ніж людина, яку описував класичний екзистенціалізм, відчуває себе випадково закинутою у світ, який не має коріння, в якому щось обірвалося (зв'язок поколінь) і ще нічого постійного не народилося (цінності, цілісність...). Молодь дедалі частіше шукає причетності до буття – хто Бога, хто причетності до спільноти, в якій люди вклонялися б єдиним духовним цінностям. К. Леві-Брюль своїми працями доводив, що історичний розвиток вимірюється тим, якою мірою колективні уявлення (як віра) наближаються до індивідуальних уявлень і навпаки. Тобто мова йшла про цілісність психічного світу, яка не може існувати без прагматичного складника психологічної ментальності і яка є головним захисним механізмом, що захищає людину від екстравертного світовідчуття (інформаційних маніпуляцій і неврозів, зайвих впливів). Можна сказати, що ці думки психокультуролога підхопила школа К. Г. Юнга, неоюнгіанці різних напрямків, що мають спільну думку про управління психологічним розвитком людини через асиміляцію елементів несвідомого. Сучасна аналітична психологія (неоюнгіанська школа) відрізняється від психоаналізу (фрейдизм) тим, чим відрізняється американська ментальність від ментальності азійської: аналітична психологія оперує психологічною цілісністю, що виходить далеко за рамки біографії людини, а фрейдизм працює тільки в рамках біографії людини. Американська проблема, яка тепер (завдяки соціалізаційному впливові американської кіно- та ігропродукції, що заповонила екрани українських осель) великою мірою є і українською, полягає в нехтуванні нумінозного компонента психічного. Американська культура

розпочалася з виключення материнського начала з протестантської космології. Бо материнське начебто веде людину назад, до поклоніння стихіям землі, первинним (підземним) спокусам. Американський протестантизм протистоїть древньому язичницькому реліктові поклоніння матері, як земля протистоїть небесам. Тобто з диспозицій колективної психіки (минуле – майбутнє; земля – небо і т.п.) американці вилучили одну половину, а це неприродно. Вони залишили лише небеса і майбутнє, а старих богів оголосили демонами і вигнали з небес. Американці, як і Фройд, батьківське звинувачують у всіх гріхах, а азійці, наприклад японці, за традицією віддають виховання дітей до рук дідусів і бабусь, бо батько може (як молодий) піти на війну і не повернутися, а зв'язку між поколіннями не можна переривати.

Проте в психічній реальності безодні значущі не менш, ніж небеса, а тому відсутність минулого в психології людей збіднює їхнє внутрішнє життя, робить їх агресивними і нерозумними. Американська людина – це транзитна істота, що мандрує площиною, яка втекла від свого коріння і радіє з того, що стала «вільною»... Таке інфантильне трактування незалежності ми спостерігаємо сьогодні в поведінці і світогляді української молоді, яка потребує іншої ПК.

Отже, минуле, глибинне, материнське включили до аналізу психологічного розвитку як цілісності в основному неояунгянці. Чому я обрала цей напрям. Мабуть, тому, що він мені близький, я його відчуваю і намагаюсь у своїх публікаціях проявити архетиповий складник психічного в сучасному повсякденні, зокрема політичному.

Психіка (індивідуальна і групова) постійно працює в режимі несвідомого самоконтролю. І хоча контакти людини з несвідомим відбуваються на периферії психіки і не постійно, на них реагують центральні психічні властивості і процеси – потреби, мотиви, дії тощо. Так, саме імпульси несвідомого провокують вчинкову активність, альтруїстичну поведінку людини, її найкращий, романтичний бік. Саме нумінозне, вільне від різних політико-ідеологічних нашарувань моральності і раціональності, пройшло через віки і стало справжнім корінням колективного психічного.

У сучасному цивілізованому світі, орієнтованому на стабільність Его й систематизованість свідомості, виникла величезна напруга між свідомим і несвідомим, на відміну від примітивних цивілізацій, де ритуали забезпечують зв'язок психічних регуляторів з архетиповими силами. Відомий неояунгянець Е. Нойманн у роботі «Глибинна психологія і нова етика» наголошує на вірі в майбутнє сучасної людини, а основним фундаментом майбутнього він бачить неперервне поглиблення розуміння людиною своїх психологічних проблем і, природно, пошук їх розв'язання. Основна проблема, на його думку – це проблема зла. Усвідомлення зла ставить перед зрілою людиною непросте завдання: побачити власний темний бік, визнати його як свою Тінь і інтегрувати її у

власну психічну структуру, створивши цілісність; афоризм алхіміків «мистецтво потребує всю людську істоту» так само є справедливим для процесу інтеграції Тіні.

Усвідомлення позитивних і негативних сил, що діють у структурі психіки індивіда і спільноти, є реальним початком формування етичного підходу до реальності, яка перебуває «поза мною». Цей підхід до якісного оновлення людини і майбутнього Е. Нойманн назвав «новою етикою», яка характеризується в нього радикальною, жорсткою вимогою до мужності людини та її відповідальності за особистісний вибір.

Моральний закон не може бути чимось, нав'язаним людині ззовні! Це – основне, що відрізняє традиційну етику від нової. Моральний закон відтворює певне психічне явище! В ролі регулятора вчинків моральний закон відповідає наперед сформованому образу поведінки, що є архетиповим за своєю сутністю, яка глибоко вкорінена в людській природі. В нашій концептуальній схемі це психофрактал [1]. У схемі Нойманна це центроверсія. Співробітництво в новій етиці розуміється як взаємоприйняття свідомого і несвідомого, Его і Тіні, Аніми і Анімуса тощо.

Функції сучасного управлінця: зміна парадигми. З виникненням безлічі нових чинників у соціальному житті сучасний управлінець (зокрема президент, прем'єр, депутат, регіональний управлінець та ін.) вимушений брати на себе нову роль, функції якої якісно відрізняються від традиційної ролі царя. Зокрема, в Україні система державного управління переживає період кризової стагнації, підготовлений попередньою ходою хаосу індивідуальних прагнень і бажань, особистісного месіанства і переоцінки власних стратегічних здібностей з боку політичних лідерів. Психічна інфляція і структурна розмитість важливих сфер, необхідних властивостей колективної психіки і управлінців стали показниками і чинниками розпаду цілісності суспільства.

Традиційна психологія управління, яка завжди (з періоду готторнських експериментів Е. Мейо) була спрямована на коригування міжособистісних стосунків, на захист ізольованого індивіда, працювала за тезою: незмінність робочої ситуації – зміни у свідомості людей, їх психологічної захищеності в групі. Сучасна організаційна психологія відчуває парадигмальний зсув у бік визнання максимальної складності у трактуванні й аналізі феноменів організації, ситуації і взаємодії. Соціальна психологія сьогодні не може впоратися з цією складністю без соціальної філософії, соціології, теорії систем і такого свого складника, як архетипова психологія. Німецькі теоретики управлінської науки Д. Геберт і Л. фон Розенштіль наполягають на тому, що чимраз більшої значущості набуває сьогодні аналіз взаємозв'язку об'єктивних ознак ситуації і переживань цієї ситуації людиною. Саме пояснення такої взаємодії в ролі предмета організаційної психології уможливило вплив на ситуацію, її зміну. Взаємодія є спільним предметом для соціології і соціальної психології, і його аналітичне наповнення призведе до зміни парадигми управління на

парадигму співробітництва і солідарності [2]. Різниця між співробітництвом і управлінням – це, як правило, морально-політичний аспект, пов'язаний із можливостями маніпулювання. Традиційний суб'єкт-об'єктний (суто управлінський) підхід до використання пізнаних закономірностей процесу взаємодії ситуації і людини слід перетворювати на суб'єкт-суб'єктний (співробітницький, солідаризаційний). І головним чинником такого перетворення є світоглядний чинник, який пропонується поповнити нетрадиційним насиченням уявлень про неусвідомлені процеси глибинного самоуправління людськістю.

Сучасний управлінець покликаний збирати навколо себе важливі елементи життя, втягувати їх у соціальну динаміку, надаючи їй енергії і сенсу, тобто підтримувати все соціальне життя (а не тільки політичне або пасивно-інформаційне) в стані розвитку. Іншими словами, управлінець (а саме управлінцем повинен бути сучасний президент, депутат, партійний лідер та ін.) має бачити процес у його кінцевій меті і йти до нього через усі перепони «порядку – хаосу». Мета еволюційних процесів у суспільстві – зменшення ентропійних процесів (безладу, хаосу, безглуздя взаємонерозуміння і неможливості співробітництва на рівні системи тощо), що супроводжуються виникненням патологічних процесів у колективній психіці, серед яких чи не найважливішим є процес фракталізації (ділення) системного взаємонерозуміння на всі підсистемні рівні.

Динаміка представлених у древніх космогоніях відносин між порядком і хаосом при всій тодішній їхній варіативності явно зближує дві картини світу – міфологічну і прагматичну, організаційну.

Головні методологічні проблеми, що мають значення для управління колективною психікою, є проблемами міждисциплінарного співробітництва, в якому так само, як і у всіх інших системних структурах, існує парадигмально-ідеологічний розбрат. Гуманітарна парадигма занадто повільно асимілює наукові поняття, категорії і результати зі сфери точних наук. Особливо це стосується фізики, соціобіології, кібернетики, системології, інформатики та ін. Тільки на засадах академічної психології, політології чи соціальної філософії, як це показує практика, стало неможливим осмислити сучасні соціально-політичні і соціально-економічні процеси, дати відповіді на виклики глобалізаційних вимог і очікувань тощо. Проте співдружність, співробітництво на основі спеціалізації, є кінцевою метою процесів розвитку цивілізаційного мислення, пізнання, дії і поведінки. Політичний чи інший хаос завжди існує як внутрішній бік порядку, він завжди прагне нового переструктурування, що є неперехідним законом творення світу. Але цей життєтворний внутрішній потенціал хаосу, що містить у собі еквіфінальні структури порядку (перемогу Бога над Дияволом), гарному сучасному управлінцеві треба вміти переструктурувати за законами, які містяться в колективній психіці і які слід виводити на рівень усвідомлення. Наприклад, за законом перегрупування елементів хаосу, які не повинні абсолютуватися і

пригнічувати один одного, а які соціальний управлінець має підводити до пропорцій античної міри «золотого перерізу». Треба при цьому мати на увазі, що нове перевпорядкування завжди супроводжується напругою і муками колективного психічного. Порядок, за І. Пригожиним, народжується завдяки порушенню однорідності в неструктурованому середовищі, появі *ознак* (курс.наш), що здатні *диференціювати* (курс.наш) нові елементи. Локальні порядки при цьому народжуються навколо певного центру. Нагадаймо, що І. Пригожин і І. Стенгерс [3] поставили перед собою завдання дати опис тих цеглинок, з яких складається навколишній, який ніхто не побудував, світ. На мій погляд, такими цеглинами є психофрактали. Ось цитата з їхньої книжки: «От каких предпосылок классической науки удалось избавиться современной науке? Как правило, от тех, которые были сосредоточены вокруг основного тезиса, согласно которому на определенном уровне мир устроен просто и подчиняется обратимым во времени фундаментальным законам. Подобная т.з. представляется нам сейчас чрезмерным упрощением. Разделять ее – значит уподобляться тем, кто видит в зданиях лишь нагромождение кирпича. Но из одних и тех же кирпичей можно построить и фабричный корпус, и дворец, и храм. Лишь воспринимая здание в целом, мы обретаем способность воспринимать его как продукт эпохи, культуры, общества, стиля. Существует и еще одна, вполне очевидная, проблема: поскольку окружающий мир никем не построен, перед нами возникает необходимость дать такое описание его мельчайших кирпичиков (т.е. микроскопических структур), которое бы объяснило процесс сборки».

Осмислюючи синергетичні викладки в рамках психофрактальної теорії, зазначу, що такими цеглинками-структурами можуть бути психічні структури (психофрактали), а центром, з якого вони структуруються, – універсальна психофрактальна матриця психічних «цеглинок», з яких складається весь навколишній світ, на яких збудував свою теорію колективної психіки К.-Г. Юнг. Матриця психічних цеглинок, з якої народжується не тільки психічна реальність, а й те, що породжується психічною реальністю, – символічні і матеріальні її втілення. Саме психічне, на мій погляд, лежить в основі втілення Всесвітом земного людського життя.

Повертаючись до положення про *ознаки* (курс.наш), що здатні *диференціювати* (курс.наш) нові елементи, уточнюємо, що цими ознаками скоріше за все можуть бути психофрактальні цінності і ті структури, які локалізуються завдяки цим цінностям

Цінності як системи потреб звично розглядати як такі, що весь час змінюються. Наприклад, соціетальний аспект: «на жаль, ті цінності, що колись були, зникли, а нові ще не зайняли їхнього місця» або індивідуальний аспект: «тепер у тебе одні цінності, а за декілька років будуть інші, і ти сам здивуєшся, що так хвилювався сьогодні». Їх можна назвати діахронними цінностями. Проте цінності мають інший аспект – синхронний. Ті, що категоризують партії, церкви, корпорації, народи, соціуми.

Інглегарт, виходячи зі змістової теорії мотивації Маслоу, перетворив мотиви, що представлені в концепті Маслоу, в цінності, які можуть стати (і насправді є такими) політичними цілями і, додаймо, метою соціально-політичного процесу. Ба більше, саме ці, на мій погляд, глибинні цінності, які самоорганізаційно збирають навколо себе своїх прихильників, є тими внутрішніми суб'єктами, між якими існують архетипові відносини і які регулюють взаємодію між локалізованими соціальними просторами, що створює певну соціальну ситуацію. На останню можна впливати, регулюючи ці взаємини. Кінцевою метою процесу регулювання є солідаризація груп-носіїв різних політичних цінностей і потреб, яка в кінцевому підсумку призведе до ефективного співробітництва різних груп у суспільстві.

Саме з моменту, коли починається структурування хаосу, починається і структурування єдиної держави, що складається сьогодні з безлічі неструктурованих і слабоозначених груп. Символічне означення є справжнім лише тоді, коли група структурована за глибинними цінностями і єдністю еквіфінальної мети процесу (шляху), заради якого її створено. Ідеальними порядками з погляду синергетики є структури, які захищені від *неконтрольованих* зовнішніх впливів: земна куля, різні мандали і будь-які архетипи порядку, які виникають для відмови від безкрайності, безмежності, безструктурності.

Прагнення до ідеального порядку – це і є процес постійного переформування, шлях, на якому руйнуються і знову і знову вибудовуються певні структури, шлях від порядку через хаос до нового порядку.

Індуктивний та дедуктивний спосіб мислення: вирівнювання ролей. Сучасна методологія соціально-психологічних досліджень проблем управління має два основні напрями, які репрезентовано, як правило, певним методом, обраним для аналізу: індуктивним або дедуктивним. Індуктивний метод (мислення типу X) є традиційним для академічної психології. Він віддає перевагу знанням, здобутим емпіричним або експериментальним шляхом, де кожному фактові в принципі можна протиставити інший факт. «Ни одно собрание фактов никогда не является полным, потому что Вселенная разомкнута, потому что со временем обнаружатся новые факты, которые приведут ко взрыву уже упорядоченной научной схемы. Этот ритм носит всеобщий характер» [4]. Індуктивна наука загалом і психологія зокрема, які протягом багатьох років будувалися на фактах, народила в кінцевому підсумку теорію хаосу і практику кутів, в які постійно заходить, зокрема, практика соціального і політичного управління.

Світ невидимий, з якого і починалася наука Геракліта, Сократа, Платона, Гегеля та інших ідеалістів, лякав і відштовхував науковців так званої механістичної, лінійної парадигми. Сьогодні науковий погляд на світ невидимого завдяки міждисциплінарному впливові набув строгої форми і раціональної ваги. Геракліт казав, що буття любить ховатися від

людей. А щоб його знайти, академічній науці слід визнати, розвинути й адаптувати до управління найскладнішою системою на Землі – системою людства інший метод і іншу парадигму. Дедуктивний метод (мислення типу «Y») і холистична, архетипова парадигма прийшли на допомогу індуктивному методу і лінійній парадигмі. Тільки у співдружності ці парадигми і ці два методи мислення – індуктивний і дедуктивний спроможні осягнути складні процеси розвитку і стагнації соціального. Дедукція – це метод *пізнання процесів у їх цілісності і взаємозв'язку*, метод, що розглядає об'єкти і явища в єдиному феноменологічному процесі, що неможливо зробити поза міждисциплінарними зв'язками. Це свобода в моделюванні об'єктів і явищ залежно від практичної запитованості тих чи тих моделей. Наприклад, «команда» з погляду дедуктивного мислення й управління – це процес результативної взаємодії, а не група людей зі своїми суперечливими прагненнями. Процесуальний спосіб управління – це стратегічний спосіб, який виключає ситуації потрапляння в глухий кут. У процесуальному менеджменті закону начебто немає, його не видно, тому що будь-яка фіксація факту означатиме зупинку процесу.

Актуальні аспекти управління колективним психічним:

- колективне психічне перебуває в розвитку, це – процес, який має на меті цілісність українського соціуму;

- ми перебуваємо в колективному психічному (свідомому і неусвідомленому) так само, як і воно в нас;

- індивідуальне психічне формується в колективному психічному, як особистість соціалізується в соціальних інститутах; в індивідуальній психології набагато більше колективного, ніж вважають;

- ідеологія соціетальної психіки звільняє проблематику національного характеру від расизму, дискримінації, шовінізму, ксенофобії;

- ідеологія психофракทัลності (в частині локалізованих програм як окремих необхідних психічних часток цілого, без якого воно нагадує безкрилого птаха) перетворює дискурс громадянської ідентичності на українську ідею, яку треба формувати силами держави;

- та чи та мова не може бути чинником конфлікту між Сходом і Заходом України, незважаючи на те, що вона (мова) є носієм ментальності; те, як експлуатують українські політики дискурс мови останнім часом, не просто суперечить основному законові соціальних трансформацій Поланьї (який стосується насамперед можливостей психічного, його здатності безболісно переносити *надшвидкі* соціальні зміни і відповідати на безглузді виклики політичних лідерів); цей дискурс безглуздий з багатьох причин: не можна, не треба і неможливо швидко змінити чинну ментальність (напр., змусивши російськомовних і україномовних слухати російські вісті, фільми і мультики з українським перекладом, який іде голосніше від російського тексту, розмовляти українською і т.ін. – адже вони не перестануть думати по-своєму); натомість слід звернути увагу

на такий чинник, як спосіб життя і діяльності людей Сходу і Заходу (наприклад, домінуюча важка праця на промислових підприємствах на Сході і торгівля на Заході), які мають архетипову пам'ять як неусвідомленої заздрості одних (закріпачених важкою працею в промисловості) на адресу других (вільніших у пересуванні і власному виборі), так і усвідомленої впевненості східняків у тому, що держава утримується в основному за їхній рахунок, а тому решта населення повинна з більшою повагою до них ставитися. Ці неусвідомлені й усвідомлені прояви колективної психіки в принципі піддаються соціально-психологічному управлінню з боку держави;

- реальні особливості соціетальної психіки людей, що живуть на українській території, дещо відрізняються, але в них є спільне: всі вони, незалежно від регіонів і національностей, потребують сильної держави (необов'язково із сильною рукою) і налагодженого соціального захисту; аналізу піддавали як етнічних українців, що в багатьох поколіннях живуть в Україні, так і тих, хто переселився на ці землі з Росії і Радянського Союзу; тільки сильна держава здатна відповісти на виклики глобалізації адекватним чином, не зруйнувавши ментальностей основних груп населення, що проживають в Україні.

- вироблення ідеологічної програми, яка б стала державною, громадянською релігією, на якій би зійшлися смаки й очікування всіх громадян, що живуть в Україні – з визнанням нової реальності і глобалізаційних проблем.

В основі модернізації лежить зміна форм ментальності – шлях від цінностей до мети. Досягнення інтересів, мети, а не залежність від цінностей, є пріоритетом модернізованого суспільства з «модульною» людиною (відповідальною, автономною, але виробленою в ролі частки моделі для збирання відповідного суспільства) на чолі. В сучасному світі спостежується послаблення і поступове зникнення ліберальної ідеології як у США, так і в країнах посткомуністичного блоку, поява нових капіталістичних країн в Азії. «Невидимі руки» ринку, суспільства, моралі, культури, архетипів обумовлюють не так ринкові, як інші види саморегуляції, формуючи і соціалізуючи людину певного типу. Ця постнекласична хода капіталізму характеризується інноваціями в розумінні прогресу і модернізації, більшою увагою до цінностей і страхів, що не розв'язання екологічних, етичних проблем, справедливості та ін. загрожує людству в цілому. Еволюційні і революційні зміни капіталізму, як і раніше, пов'язані з людськими виборами, з усвідомленням минулого, теперішнього і майбутнього. З'явилися нові риси – становлення капіталізму в рамках національних традиційних країн, автохтонного капіталізму в посткомуністичному світі і ряді країн Азії, Китаї, В'єтнамі, де під автохтонними тенденціями маються на увазі територіальні, національні, культурні та ін. А тому управління колективною психікою і колективним несвідомим стає надалі чимраз актуальнішим.

Література

1. Донченко О. Фрактальная психология / О. Донченко. – К., 2004.
2. Геберт Д. Организационная психология / Д. Геберт і Л. фон Розенш-тіль; Пер. с нем. О.А.Шпилова. – Х.: Гуманитарний центр, 2006. – 624 с.
3. Порядок из хаоса. Новый диалог человека с природой. – М., 2000. – С. 16.
4. Тойнби А. Постижение истории / А. Тойнби. – М., Ролья, 2001. – С. 46.

*Стаття надійшла до редакційної колегії 26.12.2012 р.
Рекомендовано до друку докт.психол.наук, професором Карпенко З.С.,
докт.психол.наук, професором Радчук Г.К. (Тернопіль)*

**SOME ASPECTS OF FORMING OF THE MODERN FIELD
OF INTERSUBJECTIVE****O. A. Donchenko***Institute of Social and Political Psychology of NAPN Ukraine; Kiev*

Intersubjectivism we understand as a structure of individual psychological fractal, in which it touches to all meaningful external. In modern analytical psychology (Stolorou, Brandshaft, Dg. Atvoud ect) of intersubjective study in a role of the intersubjective field as central explanatory construction in a psychoanalytic theory and practice. In the article we examine the meaningful aspects of modern psychoculture.

Key words: *personality, psychological culture, intersubjective field, thought, psychological fractal.*